Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 254 (9631) | 1974 чылдың октябрь 29, вторник | 1925 чылда үдезилеттинген | Өртээ 2 коп.

Л. И. Брежнев биле Дж. Фордтуң ужуражырының дугайында

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев биле АКШ-тың президентизи Дж. Форд кайы-даа таланың сөөргүлү турар айтырыгларының талазы-биле санал-оналдар солчуру-биле бо чылдың ноябрь 23-24-те Владивосток девискээринге ужуражыр дугайында дугуржулга чедип алдынган.

Л. И. Брежнев болгаш А. А. Громыконуң АКШ-тың күрүне секретары Г. Киссинджер-биле беседаларының түңнелериниң дугайында

Чедип алдынган дугуржуушкунга дүүштүр АКШ-тың күрүне секретары, президентиниң национал айыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле дузалакчызы Генри А. Киссинджер октябрь 23-тен 27-ге недир Москвага чорааш барган. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко-биле ол беседалар кылган.

Беседаларга: совет таладан — ССРЭ-ниң АКШ-та элчини А. Ф. Добрынин, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров болгаш ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү Г. М. Корниенко; америк таладан — АКШ-тың ССРЭ-де элчини У. Стессел, күрүне департаментизиниң болгаш Ак бажың аппарадының харыысалгалыг ажылдакчылары Х. Сонненфельдт, А. Хартман, А. Атертон, У. Хайлэнд, У. Лорд, Ж. Лодал болгаш А. Клифт олар киришкен.

Совет-америк харылзааларның дыка хөй айтырыгларының болгаш делегейниң чамдык чугула айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарны беседалар үезинде тодаргай солушкан.

ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзаалар ол харылзааларны чайгылыш чокка экижидеринче угландыр төлевилеттинген угланышкынга дүүштүр хөгжүп үргүлчүлеп турарын талалар сеткил ханышкын-биле айыткан.

Дээди деңнелге совет-америк ужуражышкынарының түңнелинде хүлээп алдынган шинтпирлериниң принципиалдыг чугула ужур-дузалышын мооң-биле холбаштыр база дагын оңзалап демдеглээн болгаш совет-америк харылзааларга соксаал чок депшилгени хандырарынга идепкейлиг күженишкиннерни салып үргүлчүлээр деп ийи таланың шинтпирлиг чоруу илергейлеттинген.

Стратегтиг чепсеглепишкиннерни улам ынай кызыгаарлаарының айтырыышче улуг кичээнгейни салып, ол айтырыгны көрүп турарының үезинде талалар ол дугайты чаа үр үелиг дугуржулганы ажылдап кылырынга хамаарыштыр принципиалдыг билчишкиниң барын удуртулга болдурган, ол дугуржулга 1972 чылдың май 26-дагы ам күштүг болуп турар түр дугуржулганың уламчылалы болган турар ужурлуг. Үр үелиг дугуржулга-биле холбаалыг тодаргай чүүлдер дугайты санал-оналдарның ажыктыг солчуушкуну болган. Ол айтырыгларны чугаалажырын үргүлчүлээр.

Яңызы-бүрү талаларга харылзаалар ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында ниитизи-биле чедишкиниг хөгжүп турарын талалар демдеглээн. Чардышган дугуржулгаларны амыдыралга бүрүн боттандырары кайы-кайызынга ажыктыг кады ажылдажылганы ийи чурттуң аразынга улам ынай калбартырынга тәварымчалыг перспективаларны ажылдар дээрзинге оллар чөпшээрешкен.

Чоокку Чөөн чүкте байдал дугайты сагышыраан сеткилик талалар илергейлеп үргүлчүлеп турар. Ол девискээрге чөптүг болгаш быжыг таарыштырылганың кол айтырыгларын шинтпирлээриниң аргазын тыварынга күженишкиннерин салыр деп боттарының түүкүүлүн олар бадыткаан. Женева конференциязының ажылын дүрген дагын эгелээри ындыг таарыштыр шинтпирлээшкинни чедип алырынга ажыктыг рольду ойнаар ужурлуг дээрзинге талалар чөпшээрешкен.

Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың кылган ажылын демдеглеваишаан, ону чоокку үеде чедишкиниг доозарының угланышкынынга идепкейлиг күженишкиннерни үргүлчүлээринге талалар чөпшээрешкен. Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсеглепишкиннерни кайы-даа талаларның кызырарының дугайында чугаалажышкынарга депшилге чедип алыры болдунар аргалыг деп олар база санаан.

Санал-оналдар солчуушкуну ажыл-херекчи болгаш боттуг байдалга эрткен. Ону кайы-даа тала ажыктыг деп санаан. Ийи чурттуң аразында үргүлчү консультациялар чорударының тургустунган практиказын мооң-биле холбаштыр база дагын таарымчалыг деп үнелээн.

Дээди деңнелге ужуражышкыннарның ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларның боттуг хөгжүлдезинге оңза чугулазын талалар оңзалап демдеглээн. Мооң мурнунда-ла чарлап дыңнатканын ёзуулаар алырга, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтің болгаш АКШ-тың Президентизи Джеральд Фордтуң аразынга ажылчын ужуражышкын бо чылдың ноябрьның төөчүзүнде Владивосток хоорайның районунга эртер.

УЛУГ ОКТЯБРЬГА УТКУШТУР

Чарыштыг фермаларда

АРГА-ДУРЖУЛГАЗЫН СОЛЧУП, АЖЫЛЫН ТҮҢНЕШКЕН

Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылының эгезинде «Көк-Тей» совхозтуң Көк-Тей болгаш Тандыда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Булуң фермаларының ажыл-ишчилери боттарының күш-ажылчы чарыжын уламчылап, чаа керээни чарып алганнар. Ук керээде мындыг одуруглар бар: «...Социалистиг чарыштың түңнелдерин квартал санында болгаш чыл төөчүзүнде үндүрер. Бот-боттарын хынажырда ийи коллективтиң төлээлекчилери составтыг холушкак комиссияны тургузар». Ажыл-ишчи коллективтериң — ийи совхозтуң удуртукчулары, тускай эртемниглери социалистиг чарыштың түңнелин үндүрерде ол дугуржулганы барымдаалап турар. Эрткен неделяда ийи ферманың төлээлекчилери аргадуржулгазын солчуп, ажыл-ижин түңнешкен. Бо удаада «Көк-Тей» совхозтуң ажылчыннары Кара-Булуңга чеде бергеннер. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң саанчылары, инек кадарчылары аалчыларны чылыы-биле уткып алганнар. Көк-тейжилериң делегациязын совхозтуң директору А. И. Ломаев баштап чеде берген. Оон-биле кады совхозта ажылчын комитединиң даргазы М. С. Панарин, саанчы Л. В. Грудинина, инек кадарчызы С. Б. Туран-оол кара-булуңчуларга аалдап барып, оларның күш-ажылчы чедишкиннери-биле танышканнар.

«Көк-Тей» совхозтуң төлээлери баштай ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң төвүнде туттунуп турар мал комплекизиниң тудугларын сонуургап, совхоз директору Виктор Николаевич Кожушконуң делгереңгей тайылбырын дыңнааннар. Мал комплекизи ажыглалга кирген соонда аңаа 800 хире инекти ажаап, чемгерер. Ол комплекстиң цехтеринге концентратты, саваңны малга ылбырады хайындырып бээр. Тодаргайлап чугаалааргa, комплекстиң девискээринде 4 инек, 2 бызаа кажаазын, хоолулуг мал чеми белеткээр цехти, витаминниг сиген далганы бүдүрер агрегатты кылын турар. Оларның чылыдылгазын тускай котельная бүрүн хандырар. Оон ыңай инектер чемгерер шөлчүгешти чоокта чаа база тудуп эгелээн. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта тудуг-сууржулга хүн бүрү өзүп, немежип турарынга өөрээн сеткилин көк-тейжилер илергейлээннер.

Эрткен айларда ийи ферманың ажыл-ишчилери канчаар ажылдааныл? Баштай Көк-Тей сүт-бараан фермазының көргүзүглери-биле таныжаал. Олар эрткен тос айларда 780 тонна сүт бүдүрер планныг. Көк-тейжилер ол планын чедир күүсеттинненнер. Ук коллектив 730 ажыг тоннаны бүдүргеш, планын 93,6 хуу, а күрүнеге сүт садарының планын 93,9 хуу боттандырган. Ферманың ажыл-ишчилери бир инектен-не 2270 кг сүт саар планныг турган болза, ону 2067 кг кылдыр күүседип, ол талазы-биле планын база-ла чедирбээн.

Ук ферманың планныг онаалдалары чүге күүсеттинмейн бараныңың чылдагаанын ол ужуражылгага «Көк-Тей» совхозтуң ажылчын комитединиң даргазы М. С. Панарин мынчаар тайылбырлады:

— Бир-тээ чарыштыг ажылдап турар болганывыста, ажылда бар четпестерни чажырбас бодап турар бис. Ону илередип, эдип алырының орактарын дилээри — бистин ажыл-агыйларывыстың кайызынга-даа дузалаар. Чыл эгезинде, баштайгы квартал төөнүп турда, бистиң совхоз мал чеминиң талазы-биле берге байдалга таварышкан. Малды одарладып, кадарарының аргазы база чок болуп келген. Оон кадында чем рационун база алаан кудулаткан бис. Ынчангаш сүт саалдазы дыка эвээжей берген. Чайгы үеде саалданың деннели бедизе-даа, план күүселдези боттаимайн барган. Ынчалзажок бистиң фермавыста сүт саалдазының ёзулуг мастерлери хөй. Оларның ачызында социалистиг чарышка силерниң-биле ачыр-дачыр тутчун, ажылдап турар бис. Бисте тус-тус саанчылар бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Ындыларга Валентина Абрамовна Долганина, Анна Константиновна Гусакова, Тамара Захаровна Конобеевская, Бичин-Уруг Серединовна Ондар, Зоя Андреевна Курастикова хамааржыр. Олар эрткен тос айларның дургузунда бир инектен-не 2375-тен 3008 кг чедир сүттү саап ап, социалистиг чарыштың мурнуку одуруун эөлевишаан. Ылаңгыя В. А. Долганинаның күш-ажылчы чедишкиннери өөрүнчүг. ОЛ БО ИЙИ ФЕРМАНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНГА ҮРГҮЛЧҮ ТИИЛЕКЧИ БОЛУП, ЭРТКЕН 9 АЙДА БАЗА-ЛА КЫМНЫ-ДАА МУРНУНЧЕ КИИРБЕЙН. БИР ИНЕКТЕН-НЕ 3008 КГ СҮТТҮ САГГАН. Бо тодарадыкчы чылда ол бир инектен-не 3900 кг сүттү саап алырын хүлээнген. Мурнакчы саанчы ол хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседип шыдаарының бүгү аргалары бар.

Малдан алыр продуктуларны бүдүрерин болгаш ону күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Булун сүт-бараан фермазының саанчылары, инек кадарчылары чыл эгезинден бээр багай эвес ажылдааннар. Совхоз күрүнеге 1745 тонна сүт садар планын 1816 тонна, азы 104,1 хуу кылдыр күүсеткен. Эът садарының планы 103 хуу боттанган. Оон иштинде Кара-Булуң фермазы 562 тонна сүт бүдүрер турган, 590 тоннаны бүдүрген. План 104,9 хуу күүсеттинген. Бир инектен-не 2700 кг сүттү бо чылын саап алырын планнаан, ону эрткен тос айларда 2264 кг кылдыр күүсеткен. Ол көргүзүг көк-тейжилерниинге деңнээрге 194 кг хөй. А кара-булуңчуларда 2045 кг-дан 2704 кг чедир сүт сагган саанчыларның саны 10 кижи. Ынчалза-даа бо көргүзүглер көк-тейжилерге оранчок четпес. КАРА-БУЛУҢ СҮТ-БАРААН ФЕРМАЗЫНЫҢ ЭҢ ЭКИ СААНЧЫЗЫ НИНА НИЗАМУТДИНОВА БОЛГАН. ОЛ ЭРТКЕН ТОС АЙЛАРДА БИР ИНЕКТЕН-НЕ 2704 КГ СҮТТҮ САГГАН. Эш Низамутдинова, «Көк-Тей» совхозтуң саанчызы В. Долганинаныңдан 304 кг сүттү чедир сагбаан. Ол дээрге улуг ылгалдыр.

Аразында чарыштыг ийи ферманың төлээлекчилери аргадуржулгазын солчуп, ажыл-ижин түңнеп турда, аңаа арбитрлер база киришкен. ЧАРЫШТЫҢ ТҮҢНЕЛИН ЧУГААЛАЖЫП КӨРГЕШ, ССРЭ-НИҢ 50 ЧЫЛЫ АТТЫГ СОВХОЗТУҢ КАРА-БУЛУҢ ФЕРМАЗЫНЫҢ КОЛЛЕКТИВИН ТИИЛЕКЧИ ДЕП ЧАРЛААН.

Ам ийи ферманың чарыжы чоорту өскээш, ийи совхозтуң чарыжынче шилчип бар чыдар. Ол дугайын бо удаада болган ужуражылгага совхозтарның удуртукчулары — директорлар эштер Ломаев биле Кожушко киржип, ужуражылганың киржикчилеринге чүгле фермаларның эвес, а ажыл-агыйларның чедишкиннерии, четпестерин ажыт-чажыт чок тайылбырлап, чугаалааны болур.

Келир 1975 чылдың эгезинде ол ажыл-агыйлар чаа керээни чарып, социалистиг чарышты ийи совхозтуң бүгү ишчилериниң ортузунга калбартып, организастаарлар.

Ш. ДОРЖУ.
(Бистиң корр).

Эрнист Алфертович Русман — Кызылдың амыдырал хандырылга комбинадынга адик даарап кирген, коллективтиң хоочун ажылчыннарының бирээзи. Тываның Совет Эвилелинге каттышканының 25 чыл оюнда ону РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле шаңнаан.

Тоску беш чылдың дөрткү чылында Русманы бүдүрүлгечи чедишкиннери дээш республиканың Хүндүлел самбыразынга киирген болгаш социалистиг чарыштың тиилекчизи деп хөрек демдээ-биле шаңнаан.

ЧУРУКТА: Э. А. Русман кылган продукциязын хынап олур.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Тыва АССР-ниң улусчу

контроль комитединде

КЫШТАГЛААШКЫННЫ ОРГАНИЗАСТЫГ ЭРТТИРЕР

Өвүр районнуң ажыл-агыйларында ниитиини малының кыштаглаашкынынга белеткелдериңи чоруп турарының талазы-биле айтырыгны Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан.

Өвүр райкүүскомунуң көдээ ажыл-агый эргелели (начальниги К. Б. Сарыглар), «Торгалыг» совхозтуң директорлуг, «Кызыл тук» колхозтарның баштаар черлери кышка белеткелдер талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Ол үш ажыл-агыйларда кышка белеткелдиң тодаргай хемчегларын ажылдап кылган болгаш совхозтуң база колхозтар баштаар черлериниң техниктиг чөвүлелдеринге бадылаан. Чуртталга, культура-амыдырал бажыңнарын, мал кажааларын бүрүн септээри, кыштагларны четчир санныг мал чеми-биле хандырарында көрдүнген. Бүгү ажыл-агыйларда септекчилер звеноларын тургускан, бригадаларга болгаш фермаларга транспортту быжыглаан, кышка белеткел ажылдарын харыылаар кижилерни томуйлаан, ажылдың түңнелин беш хонуктан үндүрүп турар.

Ынчалза-даа ажыл-агыйларның мал чеми-биле четпес хандыртынганы республиканың улусчу контроль комитедя демдеглээн. Район малга бөдүүн чем белеткээр планын 83 хуу күүсеткен. Оон аңгыда «Кызыл тук» колхоз 540 тонна зелёнка белеткээр планныг турган 154 тоннаны белеткээн. «Коммунизмче орук» колхоз зелёнка ажаап алырының хуусаазын чылдагаан чокка узамдыктырган. Ында тараан 900 га зелёнканың үүгле чартының ажаап алганы хыналда үезинде илерээн. Зелёнканы малга саза бастырар, хуу кижилер төтчеглээр чоруктар-турган.

Эрткен кыштаглаашкыдан «Торгалыг» совхозта 40 тонна комбикорм, «Кызыл тук» совхозта элээн хаш тонна сула болгаш комбикорм арткан. Ажыл-агыйларда оон аңгыда кандыг-даа мал азыраар тараа аймаа чок. Байдал ындыг турда мал чеминиң курлавырларын көвүдедириниң курлавырларын тывар талазы-биле хемчеглерни ажыл-агыйларның удуртукчулары албайн турар.

Районда ниитизи-биле белеткээр 5464 тонна бөдүүн мал чеминден кыштагларже 1266 тоннаны сөөрткен болуп турар. «Кызыл тук» колхоз белеткээн мал чеминиң 18,8 хуузун, «Коммунизмче орук» колхоз 16,4 хуузун, «Торгалыг» совхоз 27,5 хуузун сөөрткен.

Районда кудуктарның, суг сөөртүр машиналарның болгаш өске-даа транспорттуң камгалал-кадагалалы четпес. «Торгалыг» совхозта суг сөөртүр 7 машинаның 3-үн эде дерээн, ийнаш септээри иегеттинин турар. Совхозта бар 22 машинаның үүгле 16-зы ажылдап турар. Ындыг яңызылыг четпестер «Коммунизмче орук» колхозта болгаш өске-даа ажыл-агыйларда бар.

Кылыр ажылдың хемчээли улуг турбуже, районнуң бүгү ажыл-агыйлары чуртталга, культура-амыдырал болгаш мал кажааларының септелгезинче элээн озалдап кирген. Малчыннарның болгаш кадарчыларның хандырылгазының айтырыгларында улуг четпестер бар.

Өвүр райкүүскомунуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң (начальниги К. Б. Сарыглар) ниитиниң малын кыштагладырынга белеткел талазы-биле четпес ажылдазының республиканың улусчу контроль комитеди демдеглээн.

Хыналда үезинде илерээн четпестерни чайладырының хемчеглерик ап, кыштаглаашкынга ей-шаанда, шынарлыг белеткеннир, мал чемин хамныг чарыгдаар, фермаларны, коданнарны малчын кадрларбиле хандырар талазы-биле ажыл-агыйларның удуртукчуларының, тускай эртемниглерниң харыысалгазын бединдерин ук эргелелге дааскан.

Кыштаглаашкынга белеткел болгаш ону эрттиреринің үезинде эргежок чугула черлерге улусчу контрольдуң түр постуларын тургузарын, мал кыштаглаашкынын организастаар талазы-биле хемчеглерни херек кырында боттандырын, мал чемин, кышкы одарларны чөп ажыглаан турарынче, кажааларның санитарлыг байдалынче, продукциянын шынарынче, малчыннарның тускай хеп, дериг-херекселдер-биле хандыртынганынче шыңгыы киизээнгей салырын Өвүр районнуң улусчу контроль комитединге дааскан.

ШУЙНУҢ КЫШТАГЛАРЫНДА

Хүр чыл ашкан, күжү семис малдың продуктулуу-даа бедик, ооң чаш төлү-даа боткур, дүрген мандычал болур. Ол сорулганы челип алырда, хамыктың мурнунда чайгы семиртилгеин, күсү болгаш кышкы одарладыышкынны шын организастаары чугула. Бай-Тайгада «Мурнакчы» колхоз бо айтырыгже кичээнгей салып келген.

Колхозтуң малы ам он сес муң ажып турар, бо чылын 63 коданга кыштагладыр. Ол талазы-биле белеткел багай эвес болган. Чайлагладыышкынны эки чорутканындан шупту мал ортумактан өрү семирээн, белеткеттинген 1182 тонна мал чеминиң 70 хире хуузун кыштагларда сөөртүүр чедирген.

Кыштаглар септээриниге тускай бригаданы баш бурунгаар быжыглаан турган. Олар үүрмек септелгеден аңгыда, 4 кыштагны чаартып кылган, чуртталганың 42 бажыңнарын септээн, чаа 3 кажааны немей туткан. Ол ышкаш мал чемгерер 82 шагжаны, суггарарынга хереглээр 52 оңгачаны база немей кылган.

Мооң-биле кады чамдык четпестерни, чедир кылдынмаан үүлдерни база айтыр херек. Бир эвес колхозтуң удуртукчулары, ылаңгыя бригадирлер Өлзей-оол биле Дамдын-оол, зоотехник Ичин-Норбу, мал эмчизи Айтыыла олар организакчы болгаш кижизидикчи ажылды экижиткен, үндүрген шинтпирниң болгаш алган хүлээлгениң күүселдези дээш негелдеңи дыңзыткан болза, мал кыштаглаашкынынга белеткел чогуур өйүнде эки шынарлыг доозулган турар ийик.

Ам кыш эгелээн. Чамдык малчыннарның, септелге звеноларының шүшпеп ажылдаанындан 3 кыштаг ам-даа белен эвес, мал чемгерериниге херектиг 52 шагжалар четпес. Ол ышкаш одалга материалдары чамдык кыштагларда дүжүртүхээн. Бо бүгү айтырыгны дарый шинтпирлээри, ылаңгыя малга сугну чылдып бээр, чем шыгыдар, ылбырады хайындырар черлерни белеткээри күзенчиг.

Х. КУДУРУКПАЙ.

Найыралга тураскааткан

Дүүн Кызылга Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга совет-моол найыралга тураскаатканн хоорайның хөй-ниитизиниң хуралы болган. Ук хуралды СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары В. Б. Добромыслов ажыткан.

Совет-моол найырал дугайында илеткелди СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Оржак кылган.

ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРЖЕ

Краснодар крайга ийиги Ленин орденин тывыскаңы

КРАСНОДАР. (СЭТА-ның тускай корр.). Крайга Ленин орденин тыпсырыга холбаштыргаш Кубаньның ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң байырлыг хуралы аңаа болган. Улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге, сески беш чыл планының даалгаларын күүсеттиринге болгаш күрүнеге тараанны, көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын садарынга ажылчы чоннарның улуг чедишкиннери дээш крайга төрээн чурттуң ол бедик шаңналын край алган.

СЭКП ТК-ның эш Л. И. Брежневке баштаткан Политбюрозуңуң составын хүндүлүг президиумга диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле соңгаан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцевке сөс берген. Ону хуралдың киржикчилери чылыы-биле уткааннар. СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң өмүнээзинден чыылганнарга, олларның күүрүнде Кубаньның бүгү ажылчы чоннарынга Төрээн чурттуң бедик шаңналы дээш чүректиг ханызындан баймр чедирген. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев Кубаньның коммунистеринге, бүгү ажылчы чоннарынга изиг байырны болгаш коммунистиг тургузуушкунга улуг-улуг чедишкиннерни, чаагай кадыкшылды база улуг аас-кежиктиг болуруп күзээнин дамчыдарын дилээн — деп, ол чугаалаан.

Кубаньның черинде бо улуг болгаш өөрүшкүлүг байырлал уттундурбас — деп, ол уламчылаан. Чоокта чаа Новороссийскиге Ленин орденин болгаш «Алдын Сылдыс» медальды тывыскан. Ол дээрге, Алачурттуң Улуг дайынының кадыг-дошкун чылдарында хоорайның камгалакчыларының, ооң чурттакчыларының шылгарангай маадырлыг чоруун бүгү улустуң хүндүлел көргенинің херечизи-дир.

Новороссийскиге бедик шаңналды СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, Новороссийскиниң маадырлыг тулчуушкунунуң дорт киржикчизи болгаш организакчызы — Леонид Ильич Брежневтің тывыскаңы ёзуулуг бүгү улустуң байырлалы боов, бистиң чурттуң амыдыралынга политиктиг чугула болуушкун болган.

Дайын Кубаньның черинге коргунчуг үрегдээшкинни кылган. Ол үр болбаан эрткен үе-биле бөгүнгү Кубаньны деннеп көөр болза, бо чылдар иштинде Кубаньның ажыл-ишчилери кайы хире улуг күш үүлдүргени, бистиң партиянын шылгарангай ленинчи политиказы болгаш херек кырында ажыл-чорудулгазы Кубаньның амыдыралынга кайы хире чаагай чорукту бергени тодаргайы-биле көстүп кээр-дир.

М. С. Соломенцев Краснодар крайның экономиказының хөгжүлдезин көргүскен саңкарны адааш, беш чыл бүрү-зү-ле совет чуртту чаа, улам бедик чадаже көдүрүп турарын демдеглээн. Бистиң буруңгаар шимчээшкиниивистиң улуг үе-чадазы сески беш чыл болган.

Бүгү совет улус СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың ленинчи иштики болгаш даштыкыдаа политиказын чаңгыс үе-биле деткивишаан, Коммунистиг партияны базар шылгарангай ленинчи-коммунист эш Леонид Ильич Брежневке баштаткан ооң Төп Комитедин долгандыр сырый каттышкан.

Амгы үеде Краснодар крайның партия организациязы, совет Кубаньның бүгү-ле ажылишчилери тоску беш чылдың даалгаларын кызымаккай, чогаадыкчы ёзу-биле шинтпирлеп турар — деп, оратор уламчылаан.

Кубаньчылар чурттуң тараажыларының бүгү-эвилел социалистиг чарыжының эгелекчилери болбушаан, 1973 чылда күрүне шыгжамырынга 250 миллион пуд ажыг тараанны урганнар. Кубань ол хире хөй тараанны бодунуң бүгү төөгүзүнде бир-ле дугаарында белеткээн.

Бо чылын Кубаньга оон-даа хөй дужүттү өстүрген. Тараа культураларын гектар санындан-на 1973 чылдыындан барык 3 центнерни хөйнү ажаап алган. Кукурузаның болгаш ристиң эки дужүдүүнүң ажаап алыышкыны доостур чыгаан. Боттарының социалистиг бедик хүлээлгезин чедишкиниг күүсеткеш, күрүне шыгжамырынга 4 миллион 151 муң тонна тараанны урган Краснодар крайның тараажыларының хайгамчыктыг тиилелгезинге бистер шуптувус өөрүүр бис. Маңаа холбаштыр партия Төп Комитединиң чүректиң ханызындан чедирген байыры крайның ишчилерин ам-даа шылгарангай чедишкиннерже сорук киирери чигзиниг турбас.

Ол шинтпирлеттинмээн чамдык айтырыглар дугайын чугаалааш, амгы үеде беш чыл планын бүдүрүлге бүрүзүнүң ыяап-ла күүсеткен турары чугула деп демдеглээн.

Бистиң хөгжүлдевистиң амгы үе-чадазының кол-ла оңзаланчак чүүлү — бистиң чурттуң экономиктиг озуулдезиниң сап талазы-биле көргүзүглерин улам-на улуг шынар талазынче шилчидерин биргиээлчегде көрүп турары болур. Продукцияның бедик шынары дээш демисел — үлетпүрүңүң ажылдакчыларының, партия, совет, ажыл-агый органнарының, бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларының эң чугула сорулгазы. Бо дээрге чүгле бүдүрүлгениң эвес, харын-даа социал-экономиктиг чугула айтырыг, политиктиг улуг айтырыг-дыр дээрзин бистер ыяк билир ужурлуг бис. Бистиң ажыл-агыймаас күштүг болган тудум-на, бо айтырыг уламда боттуг чүүл болур. Леонид Ильич Брежнев чоокта чаа Кишиневка келир онгу беш чылдың дугайында чугаалаан, ол дээрге, хамыктың мурнунда шынарның беш чылы, улустуң чаагай амыдыралын улам байлакшыдарының эрге-ажыы дээш ажыктыг чүүлдерни улгаттырарының беш чылы болур деп, чугаалаан болгай.

М. С. Соломенцев көдээ ажыл-агыйны улам хөгжүдериниң айтырыгларынче улуг кичээнгей салган. Чоокта чаа партия Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели СЭКП-ниң Краснодар крайкомунуң болгаш крайкүүскомунуң саналын чугаалажып көргеш, Азов чоогунуң шынааларын ажыглалга киирерин шапкынчыдар талазыбиле докталаал хүлээп алган. 1980 чылга чедир ам-даа 100 муң гектар рис шөлүн ажыглалга киирер болгаш Кубаньга чылдың-на рис ажаап алымшкының ниитизиниг-биле бир миллион тонна чедирерин ында айыткан. Ногаа ажылын, а ол ышкаш мал чеми культураларын бүдүрериниң суггарылганың дузазы-биле хөгжүдер деп, ол чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Леонид Ильич Брежнев силерниң крайның болдунар аргаларын үнелеп көргеш, көдээ ажыл-агыйының адырларының улам бедик чаа чедишкиннери дээш улам идепкейлиг, шинтпирлиг ажылдап кириптер үе Кубаньда келгенин демдеглээн. Ол хамыктың мурнунда крайның чер ажылын хөгжүдериниң кол угланышкынны — тараа бүдүрериниге хамааржып турар. Эртемденнериниң санаан турары-биле алырга, чоокку чылдарда бүгү тараа шөлүнүң гектар санындан-на 250 пудтан эвээш эвес тараанны алырының сорулгазы крайга долузу-биле боттуг апарган.

Бо сорулгалар белен эвес болбайн, ынчалза-даа ол улуг бо ғаш чаагай сорулгадыр. Мындыг чорукту онзалап айытпышаан, Леонид Ильич Брежнев, илерге чаа-чаа тиилелгелерни, чаа-чаа көдүрлүүшкүнү күзээнин дамчыдарын дилээн. Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер талазы-биле алдынган бедик сорулгаларның күүсеттиннериниге идегелии СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары илерткен.

М. С. Соломенцев Краснодар крайны Ленин орденин-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчааш, хуралдың киржикчилери диңмиттиг адыш часкап турда, орденни крайның тугунга кадаан.

Партияның Краснодар крайкомунуң бирги секретары С. Ф. Медунов болгаш хуралга чүүе чугаалаан өске-даа ораторлар, Кубаньның ажыл-ишчилериниң чедишкиннерин бедин-биле үнелээнин дээш СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге ханы өөрүшкүзүн илереткеннер.

Хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге байырлыг чагааны улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алганнар.

КОМСОМОЛЧУ ӨТЧУГАШ

САННАР БОЛГАШ ФАКТЫЛАР

★ Амгы үеде Совет Эвилелинде 34 миллион комсомолчу бар. Чыл санында-аа үш миллион ажыг оолдар болгаш кыстар ВЛКСМ кежигүнүнге кирип турар.

Совлгу он чылдарда Сибирьниң, Соңгу чүктүң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң чаа тудугларынче 2,5 миллион ажыг оолдар, кыстар чоруткан. Комсомолчулар болгаш аныяктар Бүгү-эвилелдиң шалыпчы тудугларында 1000 хире үлетпүр тудугларының тудуун дооскан.

Совет улустуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарының черлери-биле аныяктарның Бүгү-эвилел походунга 10 миллион ажыг кижи киришкен.

★ Ада-Чүрттүң Улуг дайынының фронтуларынга комсомолдуң кижизиткеннери 7 муң кижи Совет Эвилелиниң маадыры болган. Оларның иштинден 60 комсомолчу ол атты ийи катап алган.

Дайын чылдарында Коммунистиг партияның хүрээлелиңге 5 миллион кижи кирген. Оларның дең кезиин Ленинчи комсомол белеткээн. Ынчаарга Ленинчи комсомолдуң хүрээлелиңге 5 миллион ажыг аныяк дайынчылар кирген.

Дайынның түр эжелеп алган черлеринге 17 муң 801 чажыт комсомол болүктери хөделип турган. Чүгле чаңгыс Белорусеияга безин 5 муң чажыт комсомол организациялары ажылдап турган.

★ Тыванның комсомол организациязында 27 муң хире кежигүн бар.

Эрткен тос айларның түнүнде ёзугаар алырга, комсомолчу-аныяктарның 179 коллективтериниң 177-зи — планның онаалдаларын, 163-ү — социалистиг хүзээлгелерин күүсеткен.

Бо тодарадыкчы чылда 1250 аныяктар чаа мергежилди шиңгээдип алган, 2100 аныяк пшчи мергежилин бедиткен.

Республиканың комсомолчуларының 3 муңу — албан-хаакчылар, 1 муңу — тускай эртемнилер, 16 муңу спортчулар.

Эрткен тос айлар дургузунда мал ажылыынче 245, оон иштинде хой ажылынче 86 аныяк кижи үнген. Оларның 46-зы — ортумак иштиг билиг школаларының бо чылгы доозукчулары.

ЧАЛЫЫ НАЗЫН, ШАЛЫП ИШ

Ленинчи комсомолдуң төрүттүнген хүнүнүң бүдүүзүнде бистин корреспондентивис ВЛКСМ Тыва обкомунуң ийиги секретары С. С. Ондар-биле беседа кылган. Ону мында парладывыс.

— Партияның XXIV съездизиниң болгаш ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң шиитпирлерин күүседири Ленинчи комсомолдуң ыдыктыг хүзээлгези болгай. Ынчангаш Тыванның комсомол организациязы ВЛКСМ-ниң төрүттүнген хүнүнге бо талазы-биле кандыг-кандыг чедиишкиннерлиг ужуражып турарыл, Сергей Сүгдер-оолович?

— Кол чедиишкиннерни бирээзинге бистин хүрээлеңниң өзүн, бижыгып турарын чугаалап болур. Чүгле сөөлгү дөрт чыл дургузунда безин Ленинчи комсомолдуң биледин 17 муң оолдар, кыстар алган. Ам республикада комсомолчулар 27 муң чыгап турар.

1945 чылда Ареө-ни ВЛКСМ-те хүзээп ап турда, 4500 комсомолчу турган. Оларның саны оон бээр-ле көвүдеп эгелээн. Ылаңгыя ажылчын ажыгның төлээлери 37 катап, албан-хаакчыларны 16 катап өскен. Бо дээрге чүгле комсомолдуң өзүлдезин эвес, харын Тыванның хөгжүлдезин база сөглеп турар көргүзүглер-дир.

Бистиң комсомолчуларывыстың болгаш аныяктарывыстың улус ажыл-агыйында боттарының үлүүн киирбейн турар участогу чок. Ак-Довураакта ажылчын Валентина Борунова, Мөңгүн-Тайгада хойжу Адаш Чечекмаа, Бии-Хемде тарازыны Виктор Банков ышкаш чүс-чүс комсомолчулар ажылыште маргыжып турар. Чүгле хой ажылында 1200 ажыг комсомолчу бар. Чамдыкы тускай коллективтер болгулан алгылаан.

— Комсомолчу-аныяктар коллективтери кылдыр бе?

— Ийе. Комсомолчу-аныяктарның бригадалары, фермалары, звенолары тургустунгулаан. Ындыглар бисте 179 четкен. Оларның аразында сүт-бараан фермалары 30, хойжу бригадалар 18.

Байырлал бүдүүзүнде комсомолчу-аныяктар коллективтериниң аразынга калбарган социалистиг чарыштың түнелиин үндүрүвүс. Олар Ленинчи комсомолдуң төрүттүнген хүнүнге эки түнелдерлиг ужуражып турар. Ылаңгыя Тандыда «Шамбалыг» совхозтуң тарылга шөлүнүн бир гектарынга онаштыр 9,8 центнер тарааны бастырбышаан 200 тонна савадыы сарыттаан болгаш 34 тонна будук-бүрү чыгган, хову-трактор бригадазын, № 48 тулуг эргелелиңде квартал планын 139 хуу күүсеткел будукчулар бригадазын оларга хамаарыштырып болур.

«Алдан-Маадыр» совхозта Оргу-Шөлдүң комсомолчу-аныяктарның хойжу бригадазы тодарадыкчы чылда төрүүр чүс хойга онаштыр 104 хураганы доруктуруп алган. Ында хойжу оолдарның болгаш кыстарының мергежил шиңгээдип алырынга улуг дузаны партия белүүнүң удуртукчузу, хоочун хойжу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ооржак Дажы-Намчал көргүзүп, оларны кижизидип турар. Черле ынчаш, сөөлгү чылларда аныяктарны хүзээнин алгаш кижизидер шимээшкин элээн калбарып турар. Ол дээш партия организацияларынга, коммунистерге, хоочуннарга болгаш мурнакчыларга четтирдивис.

— Байырлал таварыштыр эки ажылдаан комсомол органнарын адап көрүңерем.

— Кызыл хоорайның, Чөөн-Хемчик районунуң комсомол организациялары ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл туктарын алган. Амгы үеде республиканың 54 комсомол эге организацияларында ВЛКСМ Төп Комитединиң ыымпелдери бар. Совет Тыванның 30 чыл оюн таварыштар чүс ажыг оолдар, кыстар ВЛКСМ ТК-ның хөрек демдектери-биле шаңнаткан. Чазактың орден-хавыязын алган аныяктар база эвээш эвес.

— Мугур 30 чыл мурнунда, октябрьның сөөлгү хүннеринде, Тыванның Ареө-ниң төлээлери Москваже аттанган болгай. Оларның дугайында чүү чугаалап боор силер, Сергей Сүгдер-оолович?

— Тыванның аныяктар шимээшкининге ол база бир төөгүлүг болуушкун болган. Ынчан Ареө Төп Комитеди ВЛКСМ-ге Ареөнин хүзээп алыр дугайында айтырыгны бодунуң эзлчет чок пленумунга чугаалашкан. Пленумнуң шиитпирин ВЛКСМ ТК-га чедирери-биле ийи төлээ — ТАРЭ Төп Комитединиң чөвүлекчизи Александр Шибков биле ТАРЭ Төп Комитединиң ынчангы бирги секретары Маады Момбужай чорупкан. Олар Москвага ВЛКСМ-ниң төөгүзүн, тургузуун болгаш сорулгазын өөренип турда, декабрь 5-даа келген. ВЛКСМ ТК-ның ол хүн болган бюрозу Ареө-ни (ТАРЭ, ревлиз, Ареө деп-даа турган) ВЛКСМ-ге хүзээн алган. Оон бээр 30 чыл болуп турары бо.

Тыванның аныяктар шимээшкини партияның удуртулгазы-биле улуг ажыл-херектерни бүдүрген. Ацгы демисела, культура революциязы, коллективизация дээш оон-даа өске оон шыдал-күжүн, туруш-соруун шеңээн бергелер хөй. Оларны комсомол алдарлыы-биле ажып тиилээн. Ону байырлалдың бо хүннеринде сактыры өөрүнчүг.

— Областың комсомол организациязының мурнунда кандыг-кандыг сорулгалар салдынганыл?

— Партия органнарының удуртулгазы болгаш деткимчези-биле бисте хөй ажылдар кылдынган. Ылаңгыя хой ажылын көгжүдери аныяктарның бир сорулгазы болган. Чыл эгезинде комсомолчу-аныяктарның 8-ле хойжу бригадазы турду, ам 18 чедир көвүдээн.

Аныяктар ам Тандыда «Коммунизмниң херели» колхозта суггарылга системазын, Кызылда спорт бажыңының ханазын кылып дооскан, Ак-Довураакта кыжын эштир бассейнин, чаа Шагаан-Арыгны, чаа Чаа-Хөлдү тудуп эгелээн. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, мал бажын өстүрериндеп. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлчээн ажылдарга кирериниге чедир сорулгаларның кайызын ол дээр!

Аныяктарның коммунистиг кижизилгезинин талазы-биле база улуг сорулгалар салдынган. Оларны ажылче хаара тудары, мергежилин болгаш политбилиин бедидери чергелиг айтырыгларны ам-даа эскижидер бис.

КРЫМ ОБЛАСТЬ. Керчь хоорай Ада-чүрттүң Улуг дайынының чылдарында өөпес алдарлыг чүүлдерни кылган. Керчиниң камалакчыларының болгаш хостакчыларының бирги одурүнга коммунистер болгаш комсомолчулар турушканнар.

Керчиниң комсомолчуларының болгаш аныяктарының Ада-чүрттүң Улуг дайынының чылдарында көргүскен эрес-маадырлыг чорду дээш, ажыл-агый база культура тургузуушкунунга идепкейлиг киржилгези дээш Совет Украинаны немец-фашистиг эжелекчилерден хостаанындан бээр 30 чыл болганынга холбаштыр Керчь хоорайның комсомол организациязын Ада-чүрт дайын орденниң бирги чергези-биле шаңнаан.

Керчиниң комсомолдуларының амгы салгалы Ада-чүрттүң Улуг дайынының маадырларын утпайн турар. Олар тайбың күш-ажылда база шалыпчы өзү-биле киржип турар.

ЧУРУКТА: мастер Виталий Шиманскийчин (ортузунда) удуртканы слесарьларның комсомолчу-аныяктар бригадазы — хоорайның судно септээр заводунда мурнакчыларның бирээзи.

А. ПОДДУБНЫЙ биле Ю. ИЛЬЕНКОНУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ООЛДАР БОЛГАШ КЫСТАР! МАРКСИСЧИ-ЛЕНИНЧИ ӨӨРЕДИГНИ, ЭРТЕМ, ТЕХНИКА БОЛГАШ КУЛЬТУРАНЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИН ШУДУРГУ ШИҢГЭЭДИП АЛЫҢАР! СОВЕТ УЛУСТУҢ АЛДАРЛЫГ РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ БОЛГАШ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧАҢЧЫЛДАРЫН УЛАМ АРБЫДАДЫНАР! СЭКП-НИҢ XXIV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН БОТТАНДЫРАР ДЭЭШ ИДЕПКЕЙЛИГ ДАЙЫНЧЫЛАР БОЛУҢАР!

КОММУНИСТИГ ПАРТИЯНЫҢ ШЫНЧЫ ДУЗАЛАКЧЫЗЫ БОЛГАШ КУРЛАВЫРЫ, КОММУНИЗМНИҢ АНЫЯК ТУРГУЗУКЧУЛАРЫНЫҢ МУРНАКЧЫ ОТРЯДЫ— ЛЕНИНЧИ КОМСОМОЛ ДЕЛГЕРЕЗИН!

(Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 57 чыл оюнга СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

ЭРЕС-КЕЖЭЭ ХОЙЖУ КЫСТАР

Бо чылдың март айда республиканың өртумак школаларының хой ажылынче үнерин күзээн доозукчуларының ужуражылгазы Кызыл хоорайга болган. Оон киржиктиги, Сарыг-Септиг Салчак Тока аттыг ортумак школазының доозукчузу Оля Салчак ам улуг кадарчы. Ол бодунуң өөрү-биле Каа-Хемде «Кызыл тук» совхозтуң бир кодан хоюн хүзээп алган.

Тывага хой ажылын улам ыңай хөгжүдер дугайында СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң доктаалы республиканың аныяктарының күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн хайыктырган. Ылаңгыя ВЛКСМ Тыва обкомунуң республиканың бүгү школаларының доозукчуларынга чагаазынга, Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң аныяк хойжулары Аяк-Хээ биле Хеймерек Ондарларның республиканың комсомолчуларынга, аныяктарынга, ортумак нинти билиг школаларының болгаш кедээ ажыл-агый профтехучилищелериниң доозукчуларынга кыйгырыынга хей-аът кирген дыка хөй аныяктар хой ажылынче үнген.

Оля Салчак бодунуң өөрү-биле 520 хойну август айда хүзээп алган. Малчын кыстарга совхозтуң дирекциязы, ында партия болгаш комсомол организациязы улуг дузаны чедирип турар. Кажаа-хораа, чурттаар бажың септеттинген, мал чеми белеткеттинген. Олар эзлчежин суур кирип, чунар-бажыңнап, библиотекадан номнар солуп ап турар. Ажылдаарынга, чурттаарынга болгаш дыштанырынга таарымчалыг байдалдар тургустунган.

Аныяк малчыныарның кайызы-даа школазын доосканда бээр чүс ажыг хонуп турар. Ол хонуктар оларның күш-ажылчы амыдыралының баштайгы базымнары болган. Ынчангаш оларга ленинчи комсомолдуң төрүттүнген хүнүн таварыштыр байыр чедирери болгаш улуг-улуг чедиишкиннерни күзээри кымга-даа өөрүнчүг.

ЧУРУКТА: Оля Салчак, Галя Лопсац, Катя Буянды, Таня Уваңгур — ада-өгбезиниң ажыл-ижин салган алган аныяктар.

Ш. ОНДАР.

КЫЙГЫРЫГГА ХАРЫЫ

СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирин амыдыралга боттандырар талазы-биле чамдык ажылдар бистиң Мөңгүн-Тайга районда кылдынып турар. Маңаа аныяктар улуг көдүрлүүшкүн-биле киржип турар болганда, ленинчи комсомолдуң төрүттүнген хүнүн таварыштыр бодумнуң бригадамның оолдарының болгаш кыстарының дугайын солунуңуң номчукчуларынга чугаалаар бодадым.

«Малчын» колхозтуң Кара-Ховуда № 3 хойжу бригадазын комсомолчу-аныяктарны кылдыр эде организастаандан бээр ийи чыл болду. Эрткен үениң дургузунда ук бригаданың ажыл-ижи элээн экижээн. Бо дээрге, аныяктарның хүзээнген херээнге кызымаанын, харысалгалыының болгаш чергежилиниге бердингениниң херечизи-дир.

Комсомолчу-аныяктарның бо бригадазының бригадириниге угундан тура хойжу, аныяк коммунист Александр Кара-оол томуйлаткан. А ында партболүктүң удуртукчузунга мени сонгаан. Ынчангаш кайызыдаа бригаданың аныяктарының чедиишкиниге өөрүп, мөңгүдалын деңге үлежип, бар-ла шаавыс-биле дузалажып, дуржулгаларывыстың дамчыдып берип келдивис. Оон уламындан бригаданың кежигүн бүрүзүнүң хуу салымы биске чоок болгаш билдингир.

Колхоз баштаар чери, ында партия, комсомол организациязы болгаш бистер боттарывыс бо бригадавыстың ажыл-ижин эскижидер, аныяктарның ажылдаарынга, дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны тургузар талазы-биле ажылдарны кылып турар бис. Кажааларны чылыглап, кызыл-булуңну каастап, чурттаар бажыңнарны септеп алганывыс багай эвес. Ынчалза-даа кылдынмаан ажылдар ам-даа хөй.

Мугур-Аксы ортумак школазының 12 доозукчузун хой ажылынче чоруткан. Оларның кезин бистиң бригадада. А Адаш Чечекмаа, Делбиш Кара-оол, Даниил Чымба олар комсомолчу звено тургускаш, бир кодан хой хүзээп алган. Доозукчуларның догерези ажылга кежээзин болгаш эрзин көргүзе берген. Оларга Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Доңгак Биче-оол ышкаш дуржулгалыг хойжулар, тускай эртеминнер хой малдаарының аргаларын айтып берип турар. Ынчангаш моон соңгаар биске келир доозукчуларның хойжулгаларындан сезинген херээ чок, дузалажыр бис.

Бүгү-Эвилелдиң аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң XVII съездизинге СЭКП Төп Комитединиң чагаазында мындыг одуруглар бар:

«Амгы үеде-чадада комсомолга болгаш аныяктарга 1974 чылдың планын ажыр күүседири дээш, беш чылды чедиишкиниг дозары дээш бүгү-улусчу социалистиг чарышка идепкейлиг киржири дег, ындыг чугула болгаш харысалгалыг сорулга турбас. Күш-ажылдың будурукчулүүн дүргедедир, иштилел будурулгезинин ажыктыын бедидер, продукцияның шынарын эскижидер, көдээ ажыл-агыйны интенсификастаар болгаш индустриализастаар дээш чүткүлүг демиселди калбартырынче чурттүң чалыы назынын партия кыйгырып тур». Комсомолчу-аныяктарның хойжу бригадазының партияның бо кыйгырыынга күш-ажылчы харынны берип турары өөрүнчүг. Бо дээрге, Ленинчи комсомолдуң байырлалынга бистиң оолдарывыстың болгаш кыстарывыстың төлептиг бөлээ-дир.

К. БОРАРГАН.
хойжу, СЭКП Тыва обкомунуң кежигүнү.

УЛАМЧЫЛАВЫШААН...

ВЛКСМ Төп Комитединге Тыванның аныяктарының күзели—Ареөнинің VI пленумуңуң шиитпири 1944 чылдың декабрь 5-те хүзээп алдынган. Тыванның комсомолу оон бээр сан талазы-биле өскен, организас талазы-биле быжыккан.

Оон бир отряды—Бии-Хемниң комсомол организациязы база-ла шудургу ажыл-херектери-биле алдаржып турар. Ол дугайын чижектер, фактылар чугаалап турар. Ылаңгыя Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты Тывага өн-не баштай, дөртен чылдарны сөөлзүредир, бистиң комсомолчувус Маадыр Парыңмаа алган. Оон удурткан звенозу чүгле районга эвес, Тывага ховар дээн бедик дүжүттү Тарлагның ховуларынга өстүрген. 1972 чылда бир гектар тарылга шөлүнге онаштыр «Кызыл тараачын» совхоз 26 центнер, а Туранда № 1 школаның бүдүрүлге бригадазы 42 центнер тарааны ажаап алган.

Чеден чылдарның аныяктары болгаш комсомолчулары ада-өгбелериниң ажыл-херээн уламчылап, комсомолдуң адын бедик тутуп чоруурлар. Улус ажыл-агыйын хөгжүдер талазы-биле тоску беш чыл планын күүседиринге оларның киргген үлүү биче эвес. Оон ачызында эрткен тос айларда район күрүнеге сүт садарының планын 102,6 хуу, эттинин—106,6 хуу, дүктүүн—104,7 хуу күүсеткен. Бо дээрге өөрүнчүг көргүзүглер-дир.

Бо чылын агаар-бойдустуң байдалындан ът-сиген болгаш тараа-быдаа мурнуку чылдарда ышкаш эвес болган. Ынчалза-даа «Кызыл тараачын» совхоз 15,7 центнер, «Саян» совхоз 12,4 центнер, «Шивилиг» совхоз 11,7 центнер дүжүттү гектар бүрүзүнден ажаап ап шыдаан. Бо ажыл-агыйларда күскү чер аңдарылгазы база багай эвес болган. Ылаңгыя «Кызыл тараачын» совхозтуң механизаторлары 4444 гектар черни аңдаргаш, бо талазы-биле планын 127 хуу күүсеткен.

Бии-хемчилер октябрьның 14-ке чедир 23 муң гектар тарааны кестирген болгаш 20 муң ажыг гектарны бастырып алган. Оон алган тараа 25398 тонна азы бир гектарга онаштыр дүжүт 12,4 центнер болган. Бо улуг иштиг бүдүрериниге аныяктар идепкейлиг киришкен. Маңаа Тарлагда Виктор Банков удурткан комсомолчу-аныяктарның комбайнерлер звенозун адаары өөрүнчүг. Ук звено дүжүт ажаалдазының үезинде социалистиг чарыштың мурнуку одуруун үргүлчү эзлеп келген. «Өөк» совхозта Дмитрий Тимаков, Анатолий Терпин болгаш өске-даа аныяк комбайнерлер шудургу ажылдааннар.

Бистиң районда комсомолчу-аныяктарның 11 коллективи бар. Оларның аразынга калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруун «Саян» совхозта Түлүш Оспан-оолдуң мал чеми белеткээр бригадазы биле «Кызыл тараачын» совхозта Хүт сүт-бараан фермазы эзлеп турар. «Партияның XXIV съездизинин шиитпирлерин—амыдыралга!» деп комсомолдуң 50 чылынга алдар болдурган Ленинчи зачётту 1136 кижи дужааган болгаш боттарының социалистиг хүзээлгезин күүсеткен. А «Өөк» совхозтуң ажылчыны Моңгуш Алдын-оол хойну дүрген кыргыырынга, «Саян» совхозтуң трактористи Александр Федорченко механизаторлар маргылдаазынга республика чемпионнары болганнар. «Сельхозтехника» каттыжыышкынының районун салбырының чолаачызы Анатолий Завьялов аныяк чолаачылар маргылдаазынга чемпион болган.

Бии-Хемде аныяк мурнакчылар хөй. Оларның аразында механизатор Юрий Түлүш, саанчы Мария Сундуй, башкы Татьяна Колчатова, пионерниң улуг вожатыны Ольга Куропатченко, малчын Алексей Бельчиков, чолаачы Геннадий Сумбаа болгаш өске-даа аныяктар Совет чазактың болгаш Ленинчи комсомолдуң шаңналдарын алганнар. Оларның үлегерин өске оолдар болгаш кыстар эдерип турар.

Ажыл-ишчи чедиишкин мергежилдиң бединдеп, билигниң быжыындан улуг хамаарылгалыг дээрзи билдингир. Ынчангаш бистиң районуң аныяктарының билигже чүткүлү күштүг. Эрткен өөредилге чылында политбөлүгүмнерге 1347 кижи, партия четкизиниң өөредилгезинге 328 кижи хаара туттунган турган. Амгы үеде 15 бөлүм ажылын чедиишкиниг эгелээн. Зооветеринарлыг бөлүгүмнерде болгаш бот-өөредилге-биле өөренип турар улус база хөй. В. И. Ленинниң «Коммунизмге өөренир!» деп чагыының амыдыралга боттанып турары бо.

Бии-Хемниң комсомолчулары болгаш аныяктары Ленинчи комсомолдуң төрүттүнген хүнүн мындыг белектер-биле уткуп турар. Олар моон соңгаар партияның XXIV съездизинин болгаш ВЛКСМ-ниң XVII съездизинин шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга улам идепкейлиг киржир дээрзинге чигзиниг турбас. Аныяктарның хүзээлгези ындыг.

А. СЕРЕН,
ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары.

Кезээде „ЧЕТТИРДИМ“ дээр

Сураглыг тудугжу Мария Васильевна Сафронова бодунуң ажылдап келген чылдарының дургузунда тулугжунуң уран-шевер мергежилинге эвээш эвес аныяктарны өөреткен. Ам ооц удуртуп турары шеверлекчилер бригадазының кыстары Кызылдың 4 дөрткү микрорайонунуң хөй каът чаа бажыңнарының бирээзинде ажылдап турар. Оон бригадазында колдуунда-ла училище доосканы аныяк кыстар кээр. Чылдар эрткен соонда дуржулганы чедип алган аныяктарны тускайлаң ажылче шилчиткеш, чаа кижилерни ол хүзээп алыр чаагай чаңчылдыг. Дөрт чыл бурунгаар оон бригадазына 35 дугаар профтехучилищени доосканы ийи аныяк кыс келген.

Олар дээрге Вера Арантаң биле Маша Дамчай-дыр. Мария Васильевна олар чедип кээрге-ле кады төрээн угбазы дег сеткил сөгыжының ханызындан чугаалажып, танышкан. Оон соонда ол бригаданың кыстарын, оларны ажылын таныштырган, оларга хаанчаар ажылдаарын көргүзүп, айтып берген, баштайгы үеде кады ажылдаары-биле дуржулгалыг штукатур-маляр кыстарга оларны быжыглап каан.

Өске өөрү-биле кады Вера биле Маша ам штукатур-маляр-ның иарын мергежилин шиңгээдип апкан, олар бо талазы-биле кандыг-даа ажылды кылып шыдаар апарганнар. Тудугга кол-ла чүве ажылдың дениелин болгаш шыларын бедидери болгай. Бригаданың кыстары дуржулгалыг бригадириниң удуртулгазы-биле ону чедип ап турар. Ынчаарга Мария Сафронова 18 чыл дургузунда штукатур-маляр болуп ажылдап келген үезинде он-он аныяктарны ол мергежилге өөреткен. Амыдыралга шын орукту шилип алырынга дузалаан, күш-ажылга ынак кылдыр чанчыктырган башкызынга, кижизидикчизинге олар шуптузу өөрүп чоруур.

Штукатур-маляр дээрге чүгле тудугжу эвес, харын чурукчу-дур дээрзин Мария Васильевна чугаалап турар. Оларның уран холу-биле будуп, каастап каан чаа бажыңга кээн чурттай берген чурттакчының сагыш-сеткили өөрүүрле болгай. Сафроновоның ол-ла бодалдарын оон мурнундагы өөреникчизи, комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадири Нина Оюн мынчаар деткип турар.

— Чурттага бажыңының өрээлдерин каа-шикик кылдыр шеверлеп, кылып каарга, аңаа чурттаар кижилерге-даа, ону кылган ажылчынга-даа дыка-ла өөрүнчүг. Ынчалзажок маңаа бистен хамаарышпас чамдык чүүлдер база тургулаар, шеверлеп кылыр материалдарыңы, будуктун шынары багай болгулаар, ындыг таварылгалар эки ажылдаарынга шаптыктап турар.

Мария Васильевна Сафроновадан Нина Оюн ажылдың дуржулгазын үш чыл хире өөренген. Ону бригадирге томуйлаанының баштайгы хүнүнденле болунуң башкызының ажылының арга-дуржулгазын ол ажылган эгелээн. Чаа объектилерге шеверлел ажылының эргаларын бригаданың бүгү кежигүннери-биле кады ажылхерекчи ёзу-биле шиитпирлээр. Ол болу-даа, өөрү-даа хойнинти ажылынга идепкейлиг киржип турар, бригада кежигүннериниң сагылга-чуруму база эки. Ынчаарга Нина Оюн ВЛКСМ-ниң XVII съездизинин делегадынга соңгудуп, оон ажылынга киришкеш келгени хүндүлүг херек, а оон башкызы—аныяктар кижизидикчизи Мария Васильевна Сафроновоны чон ССРЭ-ниң Дээди Советинин депутадынга соңгааны база бедик алдар.

Мария Сафроновоның бригадазында колдуунда 20—25 хире кижи ажылдап турар.

Оларның аажы-чаңы база мергежилин аңгы-аңгы. Ынчаарга Вера Арантаң, Люба Дворякова, Зоя Араанчин, Маша Дамчай болгаш өске-даа кыстарны күш-ажылга, төлептиг ажылчанга өөредип, кижизидип турар башкызының чаагай сеткилин олар кажан-даа утпас, аңаа өөрүп четтиришкинин илередип чоруурлар.

Ю. ЕГОШИН.

Кышка белеткел

Чурттакчы бүрүзүнүң херээ

Мооң мурунда чылларда Кызылда № 1 бажың эргелелиин коллективи планыг онаалдаларын күүседир талазы-биле хожудаашкыныг ажылдап турган. Ам бо тодарадыкчы чылда коллектив ындыг байдалдан уштуунуп, бодунун мурунда сорулгаларын күүседир дээш элээн күженишкиниг ажылдап, социалистиг чарышты организастаан.

Бо бажың эргелелинге хамаарышкан 58 -муң 122 дөрбелчин метр шөлдүг 515 чуртталга бажыңы бар. Тодарадыкчы чылда 281 бажыңга үүрмек септелге кылыр турган, 283 бажыңга ону чорткан. Ынчангаш чуртталга фондузун кышка долузу-биле белеткээн. Бажыңнарның улус үнер-кирер иниги эжиктеринде соңгаларны шилдээн. Эжиктерни чылыглааш, дермантин-биле дерип кылган. Он сес чуртталга бажыңын чугайлаан болгаш будаан. Үүс сезен ажыг печкаларны эде салган.

Септээр, чазаар, будуур, чугайлаар болгаш өске-даа ажылдарны ак сеткилдиг кылып, чурттакчы чонну өөртүп чоруур, хоочун ажыл-ишчилер коллективте эвээш эвес. Чижээ, слесарьлар Василий Бабан, Иван Терентьев, штукатур Людмила Посохина, бызаңчы Николай Берестенников, аштакчы Василиса Першина олар ышкаш мурнакчыларга коллектив чоргаарланып турар.

Чуртталга фондузунуң үр хуусаалыг эдилели, чуртталга өөлүүнүң арыг-шевери, культуразы, ону камнап, хумагалаары чурттакчы бүрүзүнүң ону сагыш-човаңгар көөрүнде кол хамааржыр. Чуртталга фондузу болза социалистиг өнчүүнүң база бир хевири болгай. Ынчангаш ону камныг эдилеп, ооң ишти-даштын арыг-шевер тургузуп, кол болгаш үүрмек септелгезин кылдырткан соонда ногаанчыдып, арыг-шеверни чогуур деңнелге тургузуп турар чурттакчылар көвей.

Ынчалза-даа иниг чуртталга фондузун кам чок көөр, кайы хамаан чок аажылаар, социалистиг иниг чуртталганың чурумуи сагывас чамдык бажың эөлери бар. Ындыглар бажың-балгадын арыг-шевер эвес тудуп, чуртталга шөлүүнүң хөлезизин ай санында төлээр ужурлуг тургаш, ону төлевес кижилер эвээш эвес. Чижээ, Кызыл партизан кудумчузунда № 21 бажыңның 6 дугаар квартиразының чурттакчызы Людмила Оюн 230 рубль, Суворов кудумчузунда № 2 бажыңның 2 дугаар квартиразында Евдокия Кочина 267 рубль, Найырал кудумчузунда № 4 бажыңның 4 дугаар квартиразында Галина Горбачевская 206 рубль өреліг болуп турар. Бажың хөлезизин ойшаанда төлевес, ай-айы-биле мөөңнеп, өреленин алган олурар чурттакчыларны шыңгыы көөр болза эки.

Социалистиг иниг чуртталганың дүрүмүн сагыыр, чуртталга бажыңнарын камныг эдилеп, арыг-шевер тургузары ында чурттакчы бүрүзүнүң чугула херээ, хүлээлгези дээрзин утпас ужурлуг бис.

Е. ДАРТАН-ООЛ.

ЧОНГА МАКТАЛДЫГЛАР

Бистің Суг-Аксында чаагайжыды туттунган бажыңнар чыл бүрү немежип, суурувус улам чараш аян кирип, сайзырап орар. Ооң-биле кады чурттакчы чонуң культурлуг амыдыралы база бедип турар.

Суурувустуң Новая кудумчузу эң үлегерлиг кудумчуларның бирээзи. Ында чаа туткан сарыг-сарыг, чараш бажыңнар бар. Оларны «Суг-Хөл» совхозтуң шевер холдарлыг тудугжулары тутканнар. Бо ажылга бызаңчылардан аңгыда, штукатур-малярлар база үлүүн кирип турарлар. Чугай, будук куткан кочалдар, мастероктар, посилкалар туткулаан болук херээжен ишчилерни суурга ажыл-даа, чайын-даа бо-ла өөрүп болур. Олар чаа тудуп доосхан азы септээн бажыңнарны малгаштап, трансалап, чугайлап, дозулап турарлар. Хоочун штукатур-малярлар звенозун бо мергежилге 25 чыл ажылдаан Ховалыг Хорлуу удуртуп келген. Звено кежигүннери Сандык Күжүгет, Дарый Оржак, Өлзей Куулар, Долзет Монгуш, Таня Монгуш олар 10—23 чылдарда штукатур-малярлап ажылдааннар.

Звенонуң кежигүннериниң кылган ажылын шуптузун санаары берге. Чаа туттунган Новая кудумчузунуң бажыңнарының барык шуптузунуң шеверлел ажылын олар кылганнар. Ол ышкаш совхозтуң фермаларына, малчыннар кыштагларына олар база чеде бээрлер. Бо кышка белеткел үезинде олар малдың 3 кажаазын бүрүн чылыгланнар. Оон аңгыда, совхоз конторазын дозулап кааның көөрге, дыка шевергин. Суг-Аксының Культура бажыңының, совхоз ажылчыннары чурттаар эвээн каш бажыңнарның кышка утказуштур септелгезин эки шынарлыг кылгаш, чугайланнар.

Совхозтуң фермаларында, бригадаларында кышка белеткел ажылдары ам-даа чоруп турар. Дуржулгалыг штукатур-малярларның чаагай ижин кайда-ла хөреглеп-дир олар аңаа боттарының төлептиг үлүүн кирерлер. Оларның ажылы ынчангаш чонга макталдыг.

Б. САТ.

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

Европаның коммунистерининң сөзү

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Консультативтиг ужуражыышкыны Варшавага эртип турда, ону делегейниң хөй-иниг эң улуг сонуургал-биле хайгаарап турган. Боттарының хүрээлеңиринде 25 миллион коммунистерин каттыштырган 28 партия санал-онаалдарын калбаа-биле солушканының түңнелинде Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязын белеткээри база чыылдырары эргежок чугула болгаш чогумчалыг деп чөпшээрежилге чедип алдынган. Ол конференцияны: Европага тайбың, айыыл чок чорук, кады ажылдажылга болгаш социал деп-шилге деп темага тураскаадыр. Конференцияны 1975 чылдың ортан үезинге чедир Герман Демократтыг Республикага эрттирер деп күзел илергейлеттинген.

Европаның коммунистерининң чаа шуулганын чыылдырарының идеязы дипке бичан принципиалдыг өскерлиишкиннерининң түңнелинде тыптып келген, ооң ачызында чаа байдал тургустуунган. «Соок дайынны» чок кылырыңче бүгү күштерни мөөңнээрининң сорулгазын эрткен он чылда коммунистер көдүрүп турган. Ол сорулганы чедип алырының оруу-биле тайбыңга ынакшылдыг күштер, оранчок бурунгаарлаан деп ам сеткил ханыышкын-биле айтып болур. Европаның дайын соондагы кызыгаарларының үрелиш дивезин делегейниң эрге-хоойлузу-биле быжыглаарын чедип алганын чугаалаарга-ла четчир. Европада делегей харылзаалары янзы-бүрү иниг-иниг тургузуглуг күрүнелериниң тайбың догуунаашкынының принциптери-биле уламна тодаргайлаттынып кел чыдар. Ол чорук хамыктың мурнунда социалистиг чурттарның улуг чедиишкиннери-биле, СЭКП-ниң XXIV съездизининг хүлээп алганы Тайбыңның совет программазын амыдыралда чедиишкининг боттандырып турары-биле, Барыын Европаның компартияларының идепкейлиг ажыл-чорудулгазы-биле тайылбырлаттынар.

Европада дүшкүүрлүг чоруктун кошкаашкыны капитал чурттарынга үндезин демократтыг чаартылгалар дээш, фашистиг ёзу-чурумнарга удур, ажылчын аңгының социалистиг идеалдары дээш ажылчы чоннарның аңгы демиселинин калбарышкынына чаагай салдарын чедирген.

Варшавага болган ужуражыышкын үезинде онзалап демдеглеп турганын ёзугаар алырга, тайбыңның эрге-ажыктарынга, ажылчын шимээшкининиң болгаш бүгү ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга таарыштыр Европа дипте болуушкуннарның хөгжүлдезинге салдар чедиреринин аргалары болгаш күштери ам коммунистиг партияларда эрткен шагның кайы-даа үедээзинден арбын болуп турар.

Конференцияның хүн чурумунга турар айтырыгларның талазы-биле тодаргай политиктиг платформаны конференция ажылдап кылыр болгаш тодарадыр хүлээлгелиг болур деп, ужуражыышкынның киржикчилери айыткан. Коммунистер, тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштер дүшкүүрлүг чоруктун кошкаашкынын эглиш дивес кылыр дээш боттарының идепкейин ийи катап улгаттырар хүлээлгелиг деп олар демдеглээн. «Соок дайынны» дагын эгидерин оралдажып турар реаксылыг күштер Европа дипте хөделип, үргүлчүүлеп турар болганда, ол уламна эргежок чугула.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономаревтың ужуражыышкынга чүве чугаалап тура онзалап демдеглээнин ёзугаар алырга, Европаны быжыг, туруштуг тайбыңның диви болдурарының төөгүлүг сорулгазын шиитпирлээринге «Европаның социалистиг күрүнелериниң, ажылчын аңгысының, бүгү ажылчы чоннарының, бүгү-ле демократтыг болгаш тайбыңга ынакшылдыг күштерининиң күженишкиннерин чаңгыс аай чүткүлдүг эгым кылдыр каттыштырарын хандырары чугула». Ам болур, конференцияга Европаның коммунистери Европага быжыг тайбың дугайында айтырыгны социал деп-шилге-биле, ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын камгалаары-биле шуут холбаалыг кылдыр тургузар, акша-мөңгүнүң үне чокталышкынының, өртекүненің аартаашкынының, үргүлчүүн экономиктиг силгиишкиннериниң аар уржуктарындан оларны адырын алырының оруктарын айтыр бодалдыг.

Варшавага ужуражыышкынны делегей парлалгазы калбаа-биле үнелээн. Чижээлээрге, Польшаның ПАП дээр агентилел чери ол ужуражыышкын ажылчын болгаш коммунистиг шимчээшкинде хөделиишкиннериниң чаңгыс эвиниң байдалы, бистиң диптиң эң чугула айтырыгларынга хамаарыштыр нинти туруш-бодалды ажылдап кылырынче угланган чүткүлдү бадыткаан деп демдеглээн. Европаның коммунистериниң ам болур шуулганы чогум-на харын коммунистер — тайбының тук тудукчулары, империализмниң болгаш реакцияның чайгылыш чок удурланыкчылары, ажылчы чоннарның амыдыралчы эрге-ажыктары дээш шынчы демиселчилер болуп турарын Европа улустарынга көргүзери чигзиниг чок деп, Болгарияның «Отечествен фронт» солуну бижээн. Шак ындыг бодалды акы-дуңма социалистиг чурттарның өске-даа солуннары база илередип бижээн.

И. ЛАПИЦКИЙ.

(СЭТА).

Тайбың күштерин сырый каттыштырар дээш

Тайбыңга ынакшылдыг күштерниң Бүгү-делегей конгрезиниң ажыл-чорудулгазын үргүлчүлээр болгаш харылзааларының талазы-биле Делегей чөвүлелиниң көмитединиң удуртукчу ажылдакчыларының хуралы октябрь 27-де Москвага болуп эрткен. Анаа 94 чурттун болгаш 42 делегей организациязының, ооң иштинде КНО-нун болгаш ооң тускайжыттынган комитеттериниң, төлээлекчилери киришкен.

Тайбыңга ынакшылдыг күштерниң Бүгү-делегей конгрезиниң бооп эрткениниң бээр бир чыл болган үеним дургузунда кылып чорутқан ажылдарының база конгресстиң хүлээп алган шиитпирлериниң бөттанып турарынга, делегей хөгжүлдезинин чугула айтырыгларынга хамаарыштыр конструктивтиг чугаалажышкынарны кылган. Тайбың күштерининиң ажыл-чорудулгазының перспективаларынга хамаарыштыр СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтиң конгресске кылган чугаазының улуг ужур-дузалыг бооп турары саналдарга онза демдеглеттинген.

Быжыг тайбың дээш туржуп турар янзы-бүрү иниг-иниг-политиктиг күштерниң ажыктыг кады-ажылдажылгазын хөгжүдеринге Москва конгрезиниң чаа идигни бергени демдеглеттинген. Тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту өөнгежидер, делегей харылзааларын демократчыдар дээш демиселге делегейниң хөй-иниг-иниг-иниг-ниг-ниг-

Орус дыл институдунуң баштайгы дыңнакчылары

Бистиң чуртувустуң даштыкы хамаатылар өөредир өөредилге черинге база бирээ немешкеп, ол дээрге А. С. Пушкин аттыг Орус дыл институту-дур. Амгы үеде орус дылга сонуургалдың делегейге өзүп турары-биле холбаштыр ол тыптып келген. Эрткен өөредилге чылында орус дылды 87 чуртка 18 миллион кижи өөренип эткен. Оны барык-ла 120 муң даштыкы башкылар боттарының хамаатыларынга өөредип турган.

Ам орус дыл—КНО-нуң албан дылдарының бирээзи. Орус дыл кырынга номнарның делегейде эң хөй санныг тиражы үнүп турар. ЮНЕСКО-нуң медээлерин ёзугаар алырга, амыдыралга ачы-дузазын дораан көргүзүп турар эртемнериң талазы-биле делегейде үндүрүп турар бүгү ном продукциязының 30 хуузу ССРЭ-ге онаажып турар. Техника эртемнериниң талазы-биле бүгү эртем ажылдарының чартык кезиин орус дыл кырында парлап үндүрүп турар. Орус дылды өөренип алыры делегейниң аңгы-аңгы чурттарында дыка хөй миллион кижилерге эргежок чугула апарган. Ыпчангаш амгы үеде орус дыл өөренирринге херек өөредилге номнарының, словарьларының, программаларның, өөредилге кинофильмнериниң, орус дыл башкыларының аажок негеттинип турарының ужуру ында.

Орус дыл өөренир чаа институтту тургусканың ужур-утказы база ол.

Бо чылдың төнчүзүнде ол институттуң бот-өөредилгелиг факультединиң ийи салбырында: орус дыл башкыларының мергежилин бедидер бир чыл хуусаалыг салбырга база бедик мергежилдиг тускай эртемниг кижилерни орус дылдың эге билиглеринге өөредир ийи чыл хуусаалыг салбырга кичээлдер бо чылдың төнчүзүнде эгелээр.

Чаа өөредилге корпузун болгаш гостиница-общежитение-ни тудуп доосканының соонда факультеттерге кичээлдер эгелээр. Ол факультеттерге хары угда 1200 кижи өөренир: олар даштыкыда дээди болгаш ортумак школаларның башкылары, үстүү курстарның филолог-студентилери-дир.

Сергей СОХИН,
А. С. Пушкин аттыг Орус дыл институдунуң директорунуң оралакчызы.
(ПМА).

ЧАЛЫЫ НАЗЫН ДУГАЙЫНДА ФИЛЬМ

МОСКВА. Бүгү-эвилелдиң аныяктар фильминиң неделязы эгелээр. Ооц программазында Советтер чуртунуң аныяк оскениниң дугайында көргүстүнген совет кино уран чүүлүнүң эң шилиндек кинофильмнери киргилээн. Бо неделя Ленинчи комсомолдуң төрүттүнген хүнүнге тураскаатынган.

Кинотеатрларга, культура бажыңнарынга, клубтарга болур кинолар партии, комсомол, совет аныяктарның дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарының дугайында документалдыг фильмнер база болгулаар. «Аныяк гвардия», «Эки турачылар», «Трактористер», «Аныяктар» дээш оон-даа оске киноларның чарлалдары, чуруктары бүгүдеин кыйгырып, ындамында костүп эгелээн.

Көрүкчүлер М. Горький аттыг киностудияның «Амдаа четтигип болур», «Боттуң оглу-дур» деп кинофильмнерни бир-ле дугаарында көөрлер.

Комсомолдуң тоогүзүнүң дугайында кинофильмнер база болгулаар. Ол ышкаш «Партияның болгаш адаларның оруу-биле» деп кинолентелары тус-тус кинотеатрларга база болур. Комсомолдуң XVII съездизиниң дугайында киножурналдар көргүстүнер.

Москваның «Октябрь» кинотеатрынга неделяны байырлалдыы-биле ажыдар. Маңаа аныяк оолдар болгаш кыстар комсомолдуң болгаш партияның, күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң мурнакчылары-биле ужуражыр.

(СЭТА).

ТЕАТР БОЛГАШ УРУГЛАР

ХАБАРОВСК. Приамурьеге Бүгү-россияның «театр болгаш уруглар» деп неделязы байырлалдыы-биле эгелээн. Театрлар каас-шинии-биле шиметтингилээн, школачыларның хөглүг ырлары дицмиттелип турар. Уруглар шилериниң дугайында школачыларның чураан чуруктарының делгелгелери ажыттынгылаан. Көргүзүтлер эгелээриниң мурнунда уруглар артистер-биле ужурашкылаан.

Хабаровскиниң, Амурда-Комсомольскиниң, Совет Гаваньның, Приамурьениң суурларының он муң хире уруглары чарлаттынган неделя дургузунда хөй-хөй театрларга шилерни көөрлер. Олар орус болгаш классиктиг база совет шилерден аңгыда ыраккы чөөн чүктүң авторларының шилерин сонуургал көөр.

Неделяны чорудуп турар үеде ада-иелер биле башкыларның ужуражылгалары болур болгаш конференциялар база болгулаар. Школаларга өөреникчилер-биле актёрларның, драматургтарның, театр чурукчуларының ужуражылгалары чоруп турар. Театр талазы-биле билиг-ниң университединиң баштайгы кичээли Хабаровскиниң актёрлар бажыңынга болган. Аңаа Князь Волконс суурунуң өөреникчилери киришкен.

(СЭТА).

ТУРИСЧИ БАЖЫҢНАР

Курорт хоорай Евпаторийниң туристер чурттаар сес каът аалчылар бажыңының төлевилели доозулган. Бүдүн чыл иштинде ажылдаар ийи турисчи база соңгу Осетияның Нальчикте архитекторларның төлевилели ёзугаар туттунар. Оларның бирээзи 400, а оске 320 кижини хүлээп алыр

Каспийниң эрвинде, Махачкала чоогунда, 1200 машина кирер улуг автокемпингти тудуп эгелээн. Чурттуң бүгү-ле булуңнарындан Кабардин-Балкарияже ыяштан тудар он бир хевириниң чайгы турисчи бажыңнарын тударының төлевилелин дилээн чагыглар каап турар.

Кабардин-Балкарияның найысылалының архитекторлары бедик даггa турар агаар-бойдус шинчилелиниң Кировакан болгаш Мурманск оруктарынга турар бажыңнарның төлевилелин тургузуп турар. Мастерская чылда 60 хире төлевилелдерни кылыр. Оларның хөй кезин автономнуг болгаш эвилелдешкен республикаларның чагыы болур. Турисчи ажылдарны улам сайзырадыр дээн республикаларның чагыглары ол. (СЭТА).

Фотоинформация

БЕЛОВЕЖ ЭЗИМИНДЕ КҮС

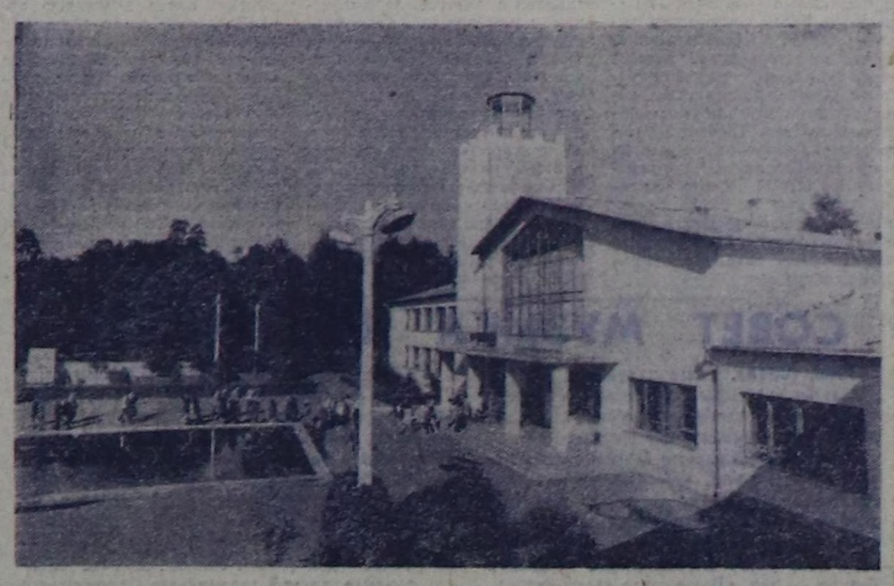

Күскү каац хүнде Беловеж эзимин чараш: Даңгаар эртен, чер кыры ам-даа хчраалыг чыдырда, хүн чап-чаа бакылап орда, кыйыргызыг кылдыр сыын эдери ийикпе чер хаваннарының маңнажып эртеринге сынган будуктар даажы дыңналып тургулаар.

Кежээки кызыл-хүнде, салгын-сырыңга дүшкен кызыл-сарыг өүрүлер салдырткайның, ашкан хүн херелинге сөөк-каттар кызыл-чайт апарган чыдырда, эзим ээлери — зубрлар аяңнарга оттап үңгүлеп келир.

Беловеж эзими — Белоруссияның эртинелиг бойдус байлаа. Аңаа чылдың-на 200 муң ажыг турист келгилээр. Ооц камгалалдыг девискээри арыг уксаалыг 80 ажыг сыынныг, европа уктуг 2000 хире иви-чарылыг, чер хаваны муң беш чүс хире, чүс-чүс хире эликхулбүсүг болгаш оон-даа оске ац-мецниг. Ажыл-агыйның коллективи ол чайгаар бүткен бойдус булуңунуң байлаан камгалап, арбыдадыр талазы-биле солун эртем-шинчилел, практика ажылын чорудуп турар.

ЧУРУКТА: Беловеж эзиминиң бойдус музейи.

ЧУРУКТА: эткинде сыын.

ЧУРУКТА: Беловеж эзиминиң эзи — зубр.

Г. НАДЕЖДИННИҢ фотолары. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СЭТА-ның спорт медээлери

ХОККЕЙ. Чурттуң чемпионады уламчылап турар. Эзлчеглиг оюнда ССРЭ-ниң чемпиону Москваның «Крылья Советов» командазы Челябинскиниң «Тракторун» 4:3 санга удуп алган. Ленинградтың армейжилери Москваның «Спартак» командазын 4:1 санга уткан.

Хоккей талазы-биле чурттуң чемпионадында «Крылья Советов» командазы мурнап турар. Олар беш оюнуң соонда он санныг. «Ийиги черде «Химик»—чеди санныг, үшкү черде «Торпедо» (Горький) — алды санныг.

ШЫДЫРААА. Шыдыраага делегей чемпиону-биле ойнаар эрге даош Карпов биле Корчнойнуң аразында болуп турар түңнел маргылдааның соңгаарлаткан он алдыгы салыын чедир ойнаан. 68-ки кәште хайым болуп доозулган. Сан 2:0 хевээр, Карпов мурнап турар.

ШЫДЫРААА. 1973 чылда аныяктар аразынга Европа чемпиону болгаш Львов университединиң студентизи, делегей мастери Олег Романишин ССРЭ-ниң 42-ги чемпионадының бир дугаар лигазынга маргылдаа тоннэанде-ле тиилекчи болган.

БОКС. Аметердамга эрткен улустар аразының маргылдаазынга совет спортчулар чедишкиниг киришкен. Бирги шанналды Суреи Дурян (Ереван), Волгоград чурттуг Валерий Довик болгаш Игорь Высоцкий (Магадан) олар алгаш келген. Ийиги черни Ашот Аветисян (Ереван) ээлээн. Ол шотланд боксер Джордж Гилбодиге чүгле сан талазы-биле аштырган.

Түңнел маргылдаага Дурян Джон Лоулести (Шотландия), Довук Стив Кининни сан талазы-биле тиилээн.

ЧИИК АТЛЕТИКА. Рио-де Жанейрода улустар аразының улуг маргылдаазынга Став Рилдик (АКШ) 100 метр орукту 10,6 секундада маңнап эртеш, черниң узунун үш катаптап халыырынга Анджей Зонтаг (Польша) 16 метр 17 см халаш, Людек Данек (Чехословакия) дисканы 62 м 52 см окташ, бирги черни алганнар. Херээженнерден Сильвина Грасас Перейра (Бразилия) 200 метрни 24,6 секундада маңнап эрткеш, черниң беднин Сара Симеони (Италия) 1 метр 85 сантиметр халаш, тергиидээн.

ТЕННИС. Спорттуң бо хевириниң дерааженнер командаларындан ССРЭ-ниң кубогун Москваның «Динамо» командазы чаалап алган. Олар ону келир күске чедир кадагалаарлар. Москвачылар түңнел оюнда Тбилиниң «Динамо» командазын 5:0 санга уткан. ЦСКА-ның эр улус командазы түңнел ужуражылгада Риганың армейжилерин 4:1 санга тиилеп алган.

ГИМНАСТИКА. Эрткен неделяда Варнага гимнастика талазы-биле делегей чемпионады болган. Аңаа бистиң уругларывыс онза чедишкиниг болганнар. Донда Ростов хоорайның башкы институдунуң аспирантызы Людмила Турищева ийи катап улаштыр делегейнин тулган чемпиону атты чаалап алган. Гроднодан келген студент Ольга Корбут улуг мөңгүн медальды алган. Командалар аайы-биле маргылдааларга база ССРЭ-ниң шилиндек херээженнер командазы шылгараан. Үстүнде алаанывыс гимнастар-биле чергелештир алдын медальдарны москвачы Эльвира Саади, Русудан Сихарулидзе (Батуми), Нина Дронова (Тбилиси) болгаш Надли Ким (Чимкент) олар алганнар.

Владимир хоорайдан келген студент Николай Андрианов делегейниң ийи дугаар гимназы болган. Команда талазы-биле мөңгүн медальдарны база ССРЭ-ниң шилиндек командазы алган. Эр улустуң хууда болгаш команда аайы-биле маргылдаазынга япон спортчулар тергиидээн. Сигару Касамацу делегей чемпиону болган.

Совет гимнастар шанналдарны аңгы-аңгы мергежилгелерге база чаалап алганнар.

БООДАЛГА. Ташкентиде эртип турар Совет Эвилелиниң хууда чемпионадында бир дугаар тиилекчи Ленинградтың армейжизи Анатолий Егрицин болган. Ол биче калибрлиг пистолет-биле 50 метр черге сула боолаашкынга 1137 санны алган.

Делегей чемпиону Красноярскиниң динамочузу Георгий Запольских ийиги хүнде ол-ла мергежилгеге 573 санны аткаш, чурттуң рекордун катаптап, делегейниин бир санга бедиткен.

БАШТАЙГЫ УЖУРАЖЫЫШКЫН

Бокстуң ботташ хостуг хүрештиг секцияларын өөредилге чылы эгелээрге Ак-Тал ортумак школазында организастаан. Бокс секциялы ССРЭ-ниң спорт мастерине кандидат, башкы В. Белек удуртуп, өөреникчилерге бо талазы-биле билиг, мергежилгелерни бээр дээш кызымак ажылдап турар.

Аныяк боксерлар чоокта чаа Хову-Аксының спортчуларыбиле баштайгы эш хуузунуң ужуражылгазын эрттирген. Аңаа өөреникчилер Виктор Дамдын, Намчын-оол Кара-оол, Алеша Хертек олар боттарының денизиниге бирги черни алганнар.

Хову-Аксының боксерлары удавас Ак-Тал школалынга аалдап келирлер.

К. ДОРЖУКАЙ.

Улуг-Хем район.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага бүргеп, аязыр, соңгу районнарга быскан хар чаар. Барыын угланыышкынныг хат кошкак.

Агаарның температураз республикага 3—8 градус соор.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хат кошкак. Агаарның температураз 3—8 градус соок болур.

Янзы-бүрү медээлер

Дуза болган

Кызылдың эмнелге албан чердери ажылчы чонуң ортузунга эмнелге хандырылгазын экижидер база ажылдың культуразын бедидер дээш аразында социалистиг чарыштыг. Оон түңнелин чоокта чаа үндүрген. Чарышка бирги черни республиканың туберкулез аарыгларынга удур диспансериниң коллективи алган.

Салбырлар аразында чарышка туберкулез аарыгларынга удур диспансериниң өкпе салбыры (эргелекчизи Зоя Салчак) тергиидээн.

Эмчилериниң, улуг эмчи сестраларының, администрацияның эмнелге ажылдакчыларының ортузунга чоруткан күжеиишкиниг ажылының түңнелинде социалистиг чарышка туберкулез аарыгларынга удур диспансериниң коллективи бирги черни ээлээн. Мында янзы-бүрү конкурстарны, конференцияларны, лекцияларны эрттирип турар. Бо хемчеглер эмнелге ажылдакчыларының мергежилин, билиин, культурлуг деңнелин бедидеринге дузалап келген.

(Бистиң корр.).

ӨРТТҮ ӨЖҮРГЕН

Мугур-Шегетейниң Улуг-Өдекте чазагда ыш дүргектелип үнүп турарын орукка чораан суг сөөртүр машинаның чолаачызы Владимир Кәжербей биле почтачы Валентин Чоргаар эскерип каан. Өрт үнгенин олар билгеш, аңаа дүргеп чеде бергеш, Шаандан бээр эрги өдек турган коданның корженин өрттеп турган. Оон дал ортузу өрттенгеш, хүлденип ойлуп барып дүшкен. Ону бодаарга дыка үр өрттенгени тодаргай.

Кажааларга, сиген, одар-белчиирге улуг айыыл халдатпаанда өртту чолаачы В. Кәжербей биле почтачы В. Чоргаар олар чогуур үезинде өжүргеп. Сагыш човангыр ишчилерге колхоз баштаар черн байыр чедирген.

А. КАРА-КЫС.
Мөңгүн-Тайга район, «Мөген-Бүрен» колхоз.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 29-ТА

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Суургаларда одаглар», Уран-чечен телефильм.
19.10—Телемедээлер.
19.25—Уругларга. Мульт. фильм.
19.35—«Кадыкшылга». Дамчыдылга.
20.00—«Халапты кым-даа билбейн турган». Кыска фильм.
20.05—Телемедээлер.
20.15—Чарлалдар, реклама.
20.20—«Сапык идиктер». Кыска фильм.
20.35—«Комсомолдуң төрүттүнген хүнү». Беседа.
20.45—«Челээш». Дамчыдылга.
21.15—«Бир хүн дугайында чугаа». Кыска фильм.
21.30—23.10—«Далай дувунде даңгына». Хөгжүм-шин театрының шиизи. (Тыва дылда).

Кажан күүсеттинерил?

Бистиң кварталдың соңгукчулары, өөреникчилери-дээ суур чаагайжыдылгазынга киржип, квартал, кудумчу концерттериго эки диртип келген. Бо удаада Хөндергей салбырының Даштыг-Кужур суурда 5 дугаар кварталдың чурттакчыларының негелде, дилээн бижидивис.

Чөөп-Хемчикте СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Хөндергей салбырының суурунда ол кварталдың чурттакчылары чыл бүрү үерлээшкинге таваржып турар. 1972 чылдың чеин айда улуг чаъс чатташ, Аныяк Хөндергейниң суу үерлээн. Суурнуң үстүнде хой чуур ванна чанындан үер суу чире шаап ашкаш, Октябрьская кудумчузуп куду бадарга, бистиң кварталывысты суг шуут хөмё алы берген турду.

1973 чылда часкаар кыжын, март, апрель айларда дош кыры-биле баткан чайындыг-суг кварталывыска булуктай берген. Чурттакчылар бажыңнарын өдек, довурак-биле арай деп камгалап алганнар. Ында суг келир оңгар бар. Оон дөзүп боп бээрин квартал хуралынга, көдээ Советтиң күүскомунга, совхоз дирекциязынга чеже саналдаваан дээр. Дилег амдыгаа чедир хандырынмаан.

Бо чылдың мартта булук чайындызы ол оңгарны куду баткаш, Эртине, Сазыгбан, Эдер-оол Монгуштарның бажыңнарын, суурнуң он чыл школазының интернадын, мастерскаязын база хөме алган.

Бо чайын суг үерлевээн. Чаашкын чок. Сугнуң уну биеэги хевээр. Ындыг-даа бол ноябрь, декабрь айларда булук чайындызы база үерлей берип болур.

Бо бергелерге ийи чыл улаштыр таваржып келгениви-сти көдээ Совет депутаттары Ондар Чотпа, Куулар Самбуу, район Советинин депутаты Клара Ховалыг оларга дыңнадып, чайындыдан үерлеп келир ол оңгарны дугладып бээр хемчеглер алырын чылды өттүр дилеп келдивис. Чагыг күүсеттинмээн, оон туржук совхоз директору эш Пиченоол болгаш өске-даа эштер безин оңгарны дугладып бээрин аазаан хирезинде, дилээвисти мынчага дээр хандырып бербейн келген. Ам чер кара-доңдактап, хар чаапкан. Дилээвис чогум кажан күүсеттинерил?

Ч. МОНГУШ.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНОТЕАТРААРДА

ОКТЯБРЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Боттуң оглу» 9.40, 11.15, 12.50, 14.20, 16.00, 17.35, 19.10, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыныды 9.30, «Хүн бүрүде-ле ужуралдар» 11.00, 14.50, «Океан» 12.30, 16.40, 18.30, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мээң кара дуңмамга ак розаалар» 15.00, «Эң шынчы бачыттыг кыс» 16.40, 18.30, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ам-даа четтигип боор» 15.00, 16.30, 18.00, 19.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Крышадан базым» 16.30, «Юлиана» 18.00, 20.00 шактарда.

Республиканың хөгжүм-шин театрынга октябрь 30, 31 хүннеринде К. К. Кудажының

„Долуманын хуулгаазыны“

деп музыкалыг комедиязы болур.
Эгелээри кежээкиниң 7.30 шакта.
Касса эртенгинин 10 шактан эгелеп ажылдап турар.

ТЕАТРНЫҢ ДИРЕКЦИЯЗЫ.

1940 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, хереглекчилер кооперациязының хоочун ажылдакчызы

Монгуш Сюрюн-оолович ШОЙДАҢНЫҢ

аар аараш. мөчээнин өвүррайпозунуң баштаар черн, партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары ханы кажыдал-биле дыңнадып тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24—63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажылагый киллизиниң 21-47, үлетүүр киллизиниң 22-64 чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтериялың 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТИРАЖЫ 15056. ЧАГЫГ № 253.
ТС—00989

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы- биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1)